

Joanna Waszczuk

Akademia Bialska im. Jana Pawła II
w Białej Podlaskiej

E-mail: awaszczuk@op.pl

ORCID: orcid.org/0000-0001-8823-7691

Stanisława Nazaruk

Akademia Bialska im. Jana Pawła II
w Białej Podlaskiej

E-mail: s.nazaruk@dyd.akademiabialska.pl

ORCID: orcid.org/0000-0001-5620-3980

Dominika Spychel, Ewa Lipińska

Akademia Bialska im. Jana Pawła II
w Białej Podlaskiej

DOI: doi.org/10.13166/awsg/187755

**WSPÓŁPRACA RODZINY DZIECKA Z
NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ ZE SZKOŁĄ**

**COOPERATION OF THE FAMILY OF A CHILD
WITH DISABILITY WITH THE SCHOOL**

Streszczenie: W procesie wychowania i rozwoju najważniejszymi środowiskami dla dziecka z niepełnosprawnością są dom, przedszkole oraz szkoła. Dzięki nim następuje przygotowanie młodego człowieka do uczestnictwa w dorosłym życiu. Nie jest to jednak zadanie łatwe, dlatego powinno istnieć świadome i celowo zorganizowane współdziałanie pomiędzy głównymi podmiotami edukacji. Nawiązując do przedstawionego powyżej opisu opracowano projekt badań, którego głównym celem uczyniono dokonanie opisu współpracy nauczycieli oraz rodziców dziecka z niepełnosprawnością. Badaniami objęto nauczycieli szkół podstawowych, w których realizowane jest

kształcenie specjalne. Rezultatem podjętych poszukiwań są uzyskane wyniki badań, mówiące, że istnieje społeczne przekonanie, iż współdziałanie rodziny i szkoły jest potrzebne, bowiem pozwala lepiej przygotować dziecko do życia w zmieniających się warunkach społecznych, w nowo kształtującej się rzeczywistości oraz rozwijają postawę otwartości na potrzeby drugiego człowieka.

SŁOWA KLUCZOWE: *współdziałanie, szkoła, rodzina, dziecko z niepełnosprawnością*

Abstract: In the process of upbringing and development of programs and environments for a child with a disability are home, kindergarten, and school. Thanks to them, training a young person to participate in life. However, this is not a task, so be careful and deliberately influence the main subjects of education. Referring to the description, a research project was developed, the main purpose of which was to describe the cooperation of teachers and parents of a child with a disability. Research of teachers at secondary schools where teaching is special education. The result of the undertaken searches is the obtained research, saying that there is a social action that affects the results of the family and school is needed, in addition, better prepare the child for life in changing social conditions, in the new shaping of reality and in the game that enters into the need of man.

KEYWORDS: *cooperation, school, family, child with a disability*

WPROWADZENIE

W Polsce istnieje obowiązek szkolny, który jest wymogiem poddania się procesowi edukacji powszechnej o określonych warunkach. Mówi o tym Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe (Dz.U. 2017 poz. 59). Art. 35 doprecyzowuje, że nauka jest obowiązkowa do ukończenia 18. roku życia. Obowiązek szkolny dziecka rozpoczyna się z początkiem roku szkolnego w roku kalendarzowym, w którym dziecko kończy 7 lat oraz trwa do ukończenia szkoły podstawowej, nie dłużej jednak niż do ukończenia 18. roku życia. Polskie prawo nie daje zatem opiekunom, rodzicom możliwości decydowania o tym, czy dziecko będzie uczęszczało do szkoły, czy nie. Przywołane zapisy ustawy nie zawierają jakichkolwiek wyłączeń i wskazują, że dotyczą również uczniów objętych nauką w szkołach specjalnych. Konstytucja RP (Art. 70) mówi, że każdy ma prawo do nauki, w tym

każde dziecko z niepełnosprawnością. W przypadku dziecka z niepełnosprawnością obowiązek szkolny może zostać wydłużony do 16 roku życia na poziomie szkoły podstawowej i do 24 roku życia na poziomie szkoły ponad podstawowej. Dzieci i młodzież z głęboką niepełnosprawnością umysłową w wieku 3-25 lat mogą spełnić obowiązek edukacyjnych uczestnicząc w zajęciach rewalidacyjno-wychowawczych. W sytuacji dzieci z niepełnosprawnością przepisy określają inne warunki odbycia obowiązku szkolnego przez tę grupę uczniów, jednak nie zwalniają ich z obowiązku kształcenia.

W art.1 pkt 5 Ustawy o systemie oświaty z 7 września 1991 r. (Dz.U. z 1996 r. nr 67, poz. 329 z późniejszymi zmianami), czytamy, że każde dziecko z niepełnosprawnością ma prawo do pobierania nauki we wszystkich typach szkół, zgodnie z indywidualnymi predyspozycjami, potrzebami rozwojowymi oraz edukacyjnymi.

Literatura przedmiotu zawiera wiele definicji pojęcia osoba niepełnosprawna. Jednak na potrzeby niniejszych badań odwołano się do definicji Światowej Organizacji Zdrowia. Według WHO za niepełnosprawne uważa się osoby, które nie mogą, częściowo lub całkowicie, zapewnić sobie możliwości samodzielnego życia indywidualnego i społecznego, na skutek wrodzonego lub nabytego upośledzenia sprawności fizycznych i/lub psychicznych (za: Wilmowska-Pietruszyńska, Bilski, 2013, s.3). K. Biel-Ziółek wskazuje, że niepełnosprawność znacznie zmniejsza szanse na odzyskanie całkowitego zdrowia, pełnej samodzielności i możliwości aktywności społecznej człowieka. Ogranicza możliwość pełnego uczestnictwa w życiu rodzinnym, społecznym i zawodowym, a uczeń z niepełnosprawnością na drodze kształcenia spotyka wiele przeszkód i trudności, które wymagają od niego samego, nauczycieli i rodziców większego nakładu pracy i współpracy w ich przezwyciężaniu. Zatem współdziałanie środowiska rodzinnego i szkolnego staje się kluczowe dla rozwoju uczniów (K. Biel-Ziółek, 2016).

Zdaniem W. Okonia współpraca jest to współdziałanie ze sobą jednostek lub grup ludzi wykonujących częściowe zadanie, aby osiągnąć wspólny cel. Współdziałanie opiera się na wzajemnym zaufaniu i lojalności oraz podporządkowaniu się celowi, należycie uświadomionemu przez wszystkie jednostki lub grupy (Okoń, 1996, s. 318). Zdaniem E. Musiał, z przeprowadzonych w 2013 roku badań własnych, o charakterze sondażu diagnostycznego,

w których udział wzięło 250 rodziców i 50 nauczycieli, wynika, że nauczyciele we współpracy z rodzicami, co do której *życzyliby sobie*, aby miała charakter *celowy, systematyczny, regularny*, dostrzegają szereg możliwości w kierunku wspierania edukacji uczniów. Na pytanie *Czy współpraca nauczycieli z rodzicami ucznia ma znaczenie dla jego osiągnięć szkolnych?* – ponad 80% badanych nauczycieli odpowiedziało twierdząco (Musiał, 2019).

Warunkiem pozytywnego wpływu na dziecko jest otwartość na współpracę obydwu środowisk, poprzez regularne i bliskie kontakty, które są utrzymywane w atmosferze wspierania się i dążenia do wspólnego celu jakim jest dobro dziecka (Smykowska, 2008).

M. Buk-Cegiełka podkreśla, że współpraca szkoły z rodzicami dzieci na pierwszym etapie edukacyjnym powinna odbywać się w różnych obszarach rzeczywistości edukacyjnej, głównie w obszarze wychowania, edukacji oraz organizacji życia szkoły i klasy (Buk-Cegiełka, 2019).

Współpraca polega na wspólnych działaniach szkoły i rodziny, rozwiązywaniu problemów, dostarcza satysfakcji oraz tworzy taki sposób pracy, który umożliwia realizację oddolnych inicjatyw. Relacje pomiędzy nauczycielami, rodzicami i uczniami oparte na podmiotowości znacząco wpływają na specyfikę szkoły, która staje się otwarta na wszystkich, wcielając w życie idee edukacji włączającej (Szczepkowska, 2009, s. 79-88).

W literaturze przedmiotu można odnaleźć opisy form współpracy szkoły z rodzicami. Do najpopularniejszych należą: – utrzymywanie kontaktu z nauczycielami (udział w zebraniach klasowych, rozmowy indywidualne, korespondencja itp.);

- uczestnictwo we współorganizowaniu wycieczek, imprez klasowych i szkolnych;
- świadczenie usług na rzecz klasy, szkoły;
- uzgadnianie z nauczycielem wspólnego postępowania w stosunku do dziecka, współdecydowanie o planach wobec niego;
- wspólne diagnozowanie rozwoju dziecka, dzielenie się z nauczycielem wiedzą o nim.

Ważne, aby formy współpracy szkoły z rodzicami były różnorodne i zapewniające kontakty indywidualne, grupowe i zbiorowe. M. Chodkowska twierdzi,

że formy współpracy powinny umożliwiać interakcje bezpośrednie, pośrednie, indywidualne, grupowe we wszystkich środowiskach znaczących dla rozwoju dziecka (Chodkowska, 2008, s. 37). Aby współpraca pomiędzy dwoma środowiskami mogła istnieć, kluczowym czynnikiem jest postawa wobec siebie nawzajem przedstawicieli obydwu stron. Według S. Kawuli istnieją cztery typy relacji szkoła-rodzina. Najbardziej korzystny i owocny typ dla całej społeczności opiera się na partycypacji, czyli współdziałaniu i współpracy. Drugi typ nazywany jest przystosowaniem, akomodacją tzn. dostosowywaniem reakcji, zaangażowaniem do aktualnej sytuacji. Kolejnym typem jest inercja, oznaczająca bierność i obojętność. Ostatnim typem jest opozycja, czyli relacja oparta na sprzeczności interesów, odrzuceniu i konfliktach, które demotywią do podjęcia współpracy (za: Smykowska, 2008, s. 30). Świadomość czynników kształtujących współpracę i wpływających na postawę nauczycieli bądź rodziców może pomóc w nawiązaniu współpracy. Dlatego, że podmiotami tej interakcji z jednej strony są nauczyciele, pedagog specjalny, wychowawca, a z drugiej – rodzice. Obie strony wnoszą w ten układ bagaż doświadczeń dotyczących kontaktów ze specjalistami vs rodzicami. Nie zawsze kontakty te są zadowalające i mogą prowadzić do przekonań utrudniających współpracę (Szafrąńska, 2016, s. 535-545).

Powodami mogącymi utrudniać współpracę ze strony rodziców dziecka z niepełnosprawnością mogą być m.in. przekonanie o niekompetencji nauczyciela, przekonanie o braku szansy na normalne funkcjonowanie dziecka z niepełnosprawnością – brak motywacji do działania, skupienie się na sobie, własnej karierze w celu ucieczki przed problemami wynikającymi z opieki nad dzieckiem z niepełnosprawnością, poczucie krzywdy. Ze strony nauczyciela blokadą mogą być przekonania o niekompetencji rodziców dziecka, zrzucenie całkowitej odpowiedzialności na rodzica za kształcenie, rehabilitację dziecka, braku sensu podejmowania współpracy z rodzicami, roszczeniowej postawie rodziców (Chodkowska, 2008, s. 37-29).

U. Klajmon-Lech w prowadzonych badaniach nt. współpracy i otwartości szkoły wobec dziecka z rzadką chorobą genetyczną wskazuje, że rodzice pomimo wcześniejszych negatywnych doświadczeń z instytucjami szkolnictwa, potrafią zmienić swoje nastawienie w przypadku zmiany placówki, jeśli zauważą zaangażowanie w opiekę, kształcenie i zapewnienie bezpieczeństwa

ich dziecku. Według rodziców dobry nauczyciel wykazuje cechy tj. empatia, zrozumienie wobec uczniów i rodziców (Klajmon-Lech, 2018). Współpracę pomiędzy specjalistami, szkołą i rodzicami dzieci z niepełnosprawnością regulują dokumenty prawne, m.in.: Powszechna Deklaracja Praw Człowieka, art. 26 wskazuje, że każdy człowiek ma prawo do nauki, która będzie bezpłatna, przynajmniej na szczeblu podstawowym. Rodzice mają prawo pierwszeństwa wyboru rodzaju nauczania, którym objęte będą ich dzieci. Drugi dokument to Konwencja o Prawach Dziecka. Artykuły 5, 14 i 18 wskazują, iż państwa będą szanowały odpowiedzialność, prawo i obowiązek rodziców do zapewniania dzieciom, w sposób odpowiadający rozwojowi ich zdolności, możliwości ukierunkowania i udzielenia rad przy korzystaniu przez nie z praw przyznanych w niniejszej konwencji. Konwencję o Prawach Dziecka Polska ratyfikowała w 1991 roku i tym samym zobowiązała szkoły do oferowania rodzicom pomocy w realizacji obowiązków związanych z wychowaniem dzieci (Dz.U. 1991, Nr 120, poz. 526).

Europejska Karta Praw i Obowiązków Rodziców wskazuje, że rodzice mają prawo żądać od odpowiedzialnych władz publicznych wysokiej jakości usług edukacyjnych. Rodzice mają obowiązek poznać siebie nawzajem, współpracować ze sobą i doskonalić swoje umiejętności *pierwszych nauczycieli* i partnerów w kontakcie szkoła-dom.

W Karcie Praw Podstawowych Unii Europejskiej w art. 14 czytamy, iż rodzice mają prawo do zapewnienia wychowania i nauczania dzieciom zgodnie z własnymi przekonaniem religijnymi, filozoficznymi i pedagogicznymi (Dz. U.UE.C. Nr 303, poz.1).

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, w art. 48 ust. 1 gwarantuje rodzicom prawo do wychowania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniem. W myśl tego zapisu szkoła ma obowiązek uwzględniać z rodzicami kierunek oddziaływań wychowawczych, jakie podejmuje (Dz.U. 1997, nr 78, poz. 483). Również Ustawa o systemie oświaty z 7 września 1991 roku w art. 1. zapewnia w szczególności wspomaganie przez szkołę wychowawczej roli rodziny. Wskazuje prawa rodziców do wpływania na życie szkoły, np. w postaci działań rady rodziców jako reprezentacji rodziców uczniów, rady szkoły itp. (Dz.U. 1991, nr 95, poz. 425, z późn. zm.).

Kolejny dokument regulujący współpracę placówek szkolnych z rodzicami to Podstawa programowa wychowania przedszkolnego oraz podstawa programowa kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz.U. 2017 poz. 356), w którym zapisano, że rodzice uczniów mają prawo do uczestniczenia w spotkaniach zespołu dotyczącego ich dziecka i realizacji, w miarę możliwości, części indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego w domu. W myśl zapisów Podstawy programowej, konieczne jest nawiązanie współpracy z rodziną ucznia, włączanie jej w działalność prowadzoną na terenie szkoły, kontynuacja przez rodziców niektórych elementów tej działalności w domu ucznia i wspólna realizacja priorytetowych celów w edukacji ich dziecka. Pożądanym jest udział rodziców w konsultacjach dotyczących funkcjonowania ucznia, wspieranie przez szkołę ich wysiłków w pracy z uczniem (zgodnie ze specyfiką rodziny, wyznawanymi przez nią wartościami i kultywowaną tradycją) (Dz.U. 2017, poz.356). Kwestię praw i obowiązków rodziców porusza także Karta Praw Rodziny, która wskazuje, że podstawowe prawo rodziców do wychowania dzieci powinno być wspierane przez rozmaite formy współpracy rodziców z nauczycielami i kierownictwem szkoły [KPR Art.5].

ZAŁOŻENIA METODOLOGICZNE BADAŃ

Nawiązując do przedstawionego w części teoretycznej artykułu opisu współpracy szkoły ze środowiskiem rodzinnym dziecka, zorganizowano badania, których głównym celem uczyniono poznanie oczekiwań nauczycieli w odniesieniu do wzajemnej współpracy, a także określenie postaw, jakie prezentują badani w zakresie wzajemnej współpracy. Prowadzona diagnoza i własne doświadczenia praktyczne pozwoliły na wyodrębnienie głównego problemu badań, który przyjął brzmienie: jak przebiega współpraca rodziców i nauczycieli w wybranych szkołach podstawowych kształcących dzieci i młodzież z niepełnosprawnością w opinii nauczycieli. Szczegółowo w toku

badan zwrócono uwagę na charakter współpracy nauczycieli z rodzicami w opinii badanych oraz formy omawianej współpracy.

Biorąc pod uwagę liczbę wypełnionych ankiet badawczych przez grupę nauczycieli przyjęto założenie, że wyniki nie będą uogólniane, tylko będą dotyczyły osób biorących udział w tym badaniu. Uznano, iż opracowane na podstawie uzyskanych danych wnioski i rekomendacje zostaną udostępnione placówkom szkolnym, które zadeklarowały udział w badaniu.

Ze względu na problematykę badań wybrano metodę sondażu diagnostycznego oraz technikę ankietowania. Brak standaryzowanego narzędzia do badań skłonił do opracowania autorskiego narzędzia badawczego, adresowanego do nauczycieli. Kwestionariusz ankiety zawierał łącznie 18 pytań zamkniętych oraz otwartych. 5 pytań znajdowało się w metryczce.

ORGANIZACJA BADAŃ

Badania przeprowadzono w czterech szkołach podstawowych zlokalizowanych na terenie miasta Biała Podlaska: Zespole Szkół Specjalnych w Białej Podlaskiej; Szkole Specjalnej i Szkole przysposabiającej do pracy, prowadzonych przez Stowarzyszenie *Wspólny Świat*; Szkole Podstawowej nr 6 w Zespole Szkół Ogólnokształcących nr 2 im. Adama Mickiewicza oraz w Szkole Podstawowej z oddziałami integracyjnymi nr 5 w Zespole Szkół z Oddziałami Integracyjnymi. Dyrektorzy wskazanych placówek zadeklarowali udział w badaniu. Badania realizowano w pierwszym kwartale 2023 r. Otrzymane wyniki zostały sprawdzone pod kątem poprawności wypełnienia, uporządkowane i poddane dalszej analizie statystycznej.

UCZESTNICZY BADAŃ

W badaniach wzięła udział grupa 84 nauczycieli realizujący kształcenie specjalne na poziomie szkoły podstawowej. Badane osoby w większości stanowiły kobiety 96%, co jest zgodne z ogólną tendencją do przewagi kobiet pracujących w zawodzie nauczyciela. 69% badanych legitymowało się wykształceniem wyższym, pozostałe osoby posiadały kwalifikacje terapeuty zajęciowego. Staż

pracy w latach badanych osób wynosił do 5 lat 10% odpowiedzi i powyżej 15 lat 80% wskazań.

WYNIKI BADAŃ

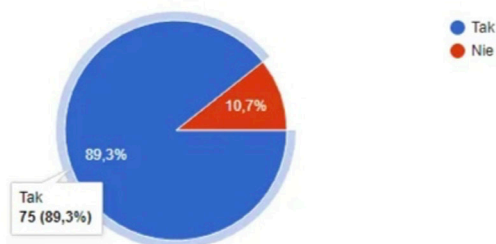
Na początku zapytano, czy rodzice starają się wpływać na życie grupy/szkoły? Zgromadzone odpowiedzi nauczycieli ilustruje wykres 1.

WYKRES 1. Wpływ rodzica na życie grupy/szkoły

Źródło: badanie własne

Czy rodzice starają się według Pana/i mieć wpływ na życie grupy i szkoły?

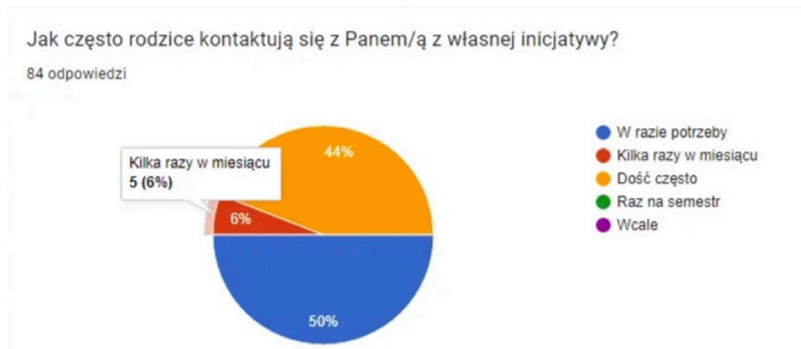
84 odpowiedzi

Wpływ rodzica na życie szkoły jest przez respondentów określany jako zauważalny. Dobra współpraca szkoły z rodziną zależy nie tylko od postawy nauczycieli, ale także od rodziców, ich nastawienia oraz tak zwanej kultury wychowawczej. Rodzice mają coraz większą świadomość korzyści wynikających ze współpracy ze szkołą, która może się przerodzić w wieloletnie kontakty i pokoleniowe więzi.

Bardzo ważny jest dobry kontakt nauczyciela z rodzicami oraz prawidłowy przepływ informacji. Systematyczne kontakty rodzica ze szkołą pozwalają monitorować rozwój i postępy dziecka, umożliwiają dokonanie oceny jego zachowań i postaw. Zapytano więc jak często rodzice kontaktują się ze szkołą, nauczycielem z własnej inicjatywy? Zebrane odpowiedzi ilustruje wykres 2.

WYKRES 2. *Kontakty rodzica za szkołą z własnej inicjatywy*

Źródło: badanie własne

Wśród większości odpowiedzi respondenci zwrócili uwagę na kontakty rodziców z własnej inicjatywy ze szkołą w razie potrzeby. Sytuacja taka wynika niewątpliwie z faktu, iż rodzice ufają szkole i nauczycielom w zakresie realizacji podstawowych zadań i nie widzą potrzeby dodatkowych kontaktów.

Nauczyciele zauważają wpływ rodzica na życie szkoły, natomiast w jakich obszarach szczególnie jest podejmowana aktywność przez rodzica? Poniższy wykres 3 zawiera odpowiedzi na pytanie, czy rodzice oferują swoją pomoc w działaniach na rzecz szkoły?

WYKRES 3. *Propozycje pomocy na rzecz szkoły*

Źródło: badanie własne

Według zdecydowanej większości respondentów rodzice oferują swoją pomoc w działaniach na rzecz szkoły. Inicjatywy dotyczą w szczególności organizacji uroczystości szkolnych, spotkań z rodzicem wykonującym dany zawód, uzupełnianiu księgozbioru, zakupu zaopatrzenia, upominków na wydarzenia szkolne, sprawowania opieki nad dziećmi w trakcie wyjazdów, czy wycieczek. Ankietowani rodzice wspierali min. Akcje Wspólnego Sprzątania Miasta, pomagali w wyrabianiu u uczniów chęci pomocy i działania na rzecz innych, wspierając wszelkie akcje na rzecz środowiska lokalnego. Chętnie uczestniczyli w zajęciach otwartych jako goście i współorganizatorzy. Takie działania stanowią doskonałą sposobność do integrowania środowiska rodzinnego ze środowiskiem szkoły.

W badaniach uwzględniono również potrzebę organizacji spotkań z udziałem specjalisty/eksperta w zależności od zgłaszanych przez rodziców potrzeb? Udzielone przez nauczycieli odpowiedzi ilustruje wykres 4.

WYKRES 4. Organizacja spotkań z udziałem specjalisty

Źródło: badanie własne

Analiza zebranych danych pokazuje, że szkoły organizują spotkania ze specjalistami. Wsparcie rodzica dziecka z niepełnosprawnością jest jednym z ważniejszych elementów współdziałania szkoły z rodziną. Pozwala i pomaga prawidłowo funkcjonować rodzinie w rzeczywistości szkolnej, będąc źródłem oparcia i doskonalenia warsztatu wychowawczego rodzica. Rodziny mogą liczyć na wsparcie pedagoga szkolnego, psychologa, wychowawcy, czy też terapeuty zajęciowego. Wśród osób wspierających są również wolontariusze reprezentujący instytucje pozarządowe.

Zapytano również nauczycieli, czy uwzględniają pomysły rodziców przygotowując szkolne przedsięwzięcia? Zgromadzone odpowiedzi ilustruje wykres 5.

WYKRES 5. Uwzględnianie sugestii rodziców

Czy bierze Pan/i pod uwagę pomysły, inicjatywy rodziców do realizacji przedsięwzięć w szkole?

84 odpowiedzi

Źródło: badanie własne

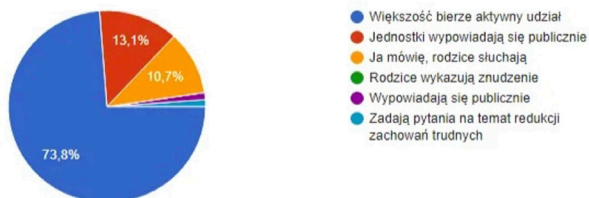
Uwzględnianie pomysłów i inicjatyw rodziców w trakcie realizacji przedsięwzięć w szkole wpływa na jakość współpracy. Wzajemna akceptacja wydawanych opinii buduje przekonanie o podmiotowym traktowaniu rodzica jako i ucznia, pozwala lepiej poznać możliwości, talenty, uzdolnienia dziecka, zapobiega również wystąpieniu zjawiska niedostosowania społecznego wśród uczniów.

Formą współpracy szkoły z rodzicami są zebrania szkolne. Zapytano nauczycieli, jak rodzice zachowują się podczas zebrań? Zgromadzone odpowiedzi ilustruje wykres 6.

WYKRES 6. Zachowanie rodziców podczas zebrań

Jak rodzice zachowują się podczas zebrań?

84 odpowiedzi

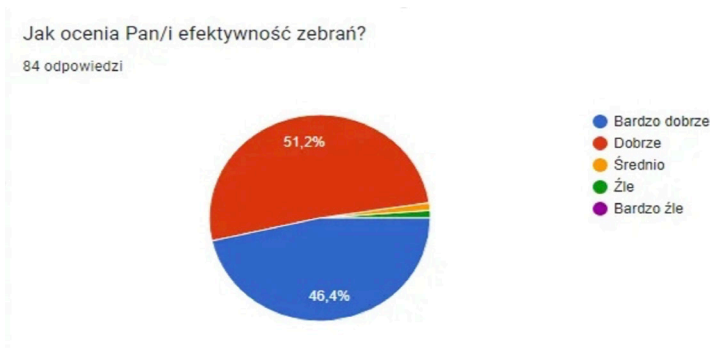
Źródło: badanie własne

W trakcie zebrań rodzice w większości badanych przypadków biorą aktywny udział, wypowiadają się publicznie, słuchają z uwagą treści przekazywanych przez nauczyciela, zadają pytania na temat istotny dla sytuacji dziecka.

Czy zatem rodzice biorą systematycznie udział w zebraniach szkolnych? Według zdecydowanej większości ankietowanych aktywne uczestnictwo rodziców w zebraniach szkolnych wpływa na zacieśnianie współpracy ze szkołą, stwarza możliwość bieżącego omawiania istotnych zagadnień dotyczących sytuacji dziecka, poruszania istotnych kwestii związanych z przyszłością dziecka, sytuacją klasy szkolnej, pracą dydaktyczno-wychowawczą nauczyciela oraz funkcjonowaniem całej szkoły.

Spotkanie twarzą w twarz podczas zebrań szkolnych zaspokaja potrzeby kontaktu rodziców i nauczycieli. Jak jaka jest efektywność zebrań szkolnych? Odpowiedzi zebrano na wykresie 7.

WYKRES 7. Ocena efektywności zebrań szkolnych

Źródło: badanie własne

Zebrane odpowiedzi wskazują, iż nauczyciele bardzo dobrze i dobrze oceniają efektywność zebrań z rodzicami. Otwartość nauczyciela na realizację powierzonych obowiązków wpływa na wysoką jakość współpracy. Nauczyciele starają się pomóc rodzicom zrozumieć istotne kwestie zachowania dziecka w trakcie pobytu w szkole, odnieść się o indywidualnej sytuacji i opisać potrzeby ucznia.

Szkoła i rodzice dziecka z niepełnosprawnością współpracują ze sobą na wielu płaszczyznach. Najczęściej realizowane przedstawiono na poniższym wykresie.

WYKRES 8. *Formy współpracy szkoły z rodziną dziecka z niepełnosprawnością*

Źródło: badanie własne

Do najczęściej wskazywanych form współpracy rodziców dziecka z niepełnosprawnością ze szkołą ankietowani zaliczyli spotkania indywidualne, kontakty telefoniczne, zebrania klasowe, udział w imprezach szkolnych, grupowych spotkaniach z ekspertem oraz kontakty przez dziennik elektroniczny. Rodzice są motywowani przez nauczycieli do włączania się w organizację uroczystości szkolnych takich jak wigilijne kolędowanie, dzień rodziny, dzień babci i dziadka, pasowanie na pierwszaka.

Istotny wydaje się również sposób pozyskiwania opinii rodziców na temat pracy szkoły, ujęty jako element jej działalności ewaluacyjnej. Badani nauczyciele pozyskują opinię rodziców w trakcie indywidualnych rozmów, podczas zebrań ogólnych, w formie ankietyzowania. Są to zróżnicowane formy kontaktu, odpowiadające możliwościom rodziców i stanowiące dogodną formę wypowiedzenia się.

Na koniec zapytano, czy nauczyciele są zadowoleni ze współpracy z rodzicami? Odpowiedzi ilustruje wykres 9.

WYKRES 9. Satysfakcja ze współpracy

Źródło: badanie własne

Wyniki badań są bardzo optymistyczne, gdyż respondenci uważają, że współpraca z rodzicami układa się bardzo dobrze. Satysfakcja z pracy motywuje do podejmowania kolejnych wyzwań i realizacji dalszych zadań w przyszłości.

DYSKUSJA, PODSUMOWANIE I WNIOSKI

Współpraca szkoły z rodzicami dziecka z niepełnosprawnością stanowi wspólnie temat często dyskutowany, a przypisywane jej znaczenie w realizacji zadań szkoły jest warunkowane wieloma przepisami prawa. Podjęte w niniejszym artykule badania pozwoliły wysunąć wnioski badawcze, które ze względu na wycinkowy charakter badań nie będą uogólniane na całą populację, ale stanowić będą tło cennych poszukiwań badawczych na drodze eksploracji problemu głównego.

Badania przeprowadzone wśród badanej grupy nauczycieli ze szkół podstawowych potwierdzają, że współpraca z rodzicami układa się bardzo dobrze. Nauczyciel są świadomi, iż pełna współpraca dwóch stron, przekonanie o potrzebie podmiotowej relacji sprzyja lepszemu poznaniu możliwości uczniów, ich sytuacji rodzinnej oraz warunkuje pozytywne relacje pomiędzy stronami. Na wysoko ocenioną współpracę wpływają działania podejmowane przez samych nauczycieli, dotyczące włączania rodziców w życie

szkoły. Przykładem może być współorganizacja uroczystości szkolnych, spotkań z rodzicem wykonującym dany zawód, pomoc w zakupach upominków na wydarzenia szkolne. Szkoła – nauczyciele starają się wspomóc rodziców w realizacji funkcji opiekuńczo-wychowawczej organizując spotkania z pedagogiem szkolnym, psychologiem, wychowawcą, czy też terapeutą zajęciowym. Jak pokazały wyniki badań, również rodzice oferują swoją pomoc na rzecz działań szkoły. Wykazywanie inicjatywy wpływa na zacieśnienie współpracy, wzrost integracji zespołu szkolnego. Według badanych o jakości współpracy świadczy również uczestnictwo rodziców dziecka z niepełnosprawnością w zebraniach klasowych, w przebieg których rodzice aktywnie się włączają, zabierając głos, wyrażając własne zdanie, proponując pewne rozwiązania i nowe pomysły. Do najczęściej wskazywanych form współpracy rodziców dziecka z niepełnosprawnością ze szkołą ankietowani zaliczyli spotkania indywidualne, kontakty telefoniczne, zebrania klasowe, udział w imprezach szkolnych, grupowych spotkaniach z ekspertem oraz kontakty przez dziennik elektroniczny. Rodzice są motywowani przez nauczycieli do włączania się w organizację uroczystości szkolnych takich jak wigilijne kolędowanie, dzień rodziny, dzień babci i dziadka, pasowanie na pierwszaka. Dominujące formy zaangażowania rodziców w sprawy szkoły, opierające się na doświadczeniach szkół i przedszkoli przedstawia E. Nerwińska w projekcie *Szkoła Współpracy*. Z przeprowadzonych badań, a także wypowiedzi uczestników projektu, wynika, że uczestnictwo rodziców w życiu szkoły przejawia się przede wszystkim w bardzo tradycyjnych i mało angażujących formach działania. Największa grupa badanych we własnym przekonaniu ma wpływ na organizację szkolnych imprez i wydarzeń artystycznych. Najmniej respondentów odczuwa natomiast wpływ na organizację pracy szkoły (Nerwińska, 20105).

Jak wskazano na początku rozważań, prezentowane wyniki badań mają charakter wycinkowy, jednak są w istotnym zakresie zbieżne z badaniami M. Stańczak, pt. *Współpraca środowiska szkolnego i rodzinnego w opinii nauczycieli z małych szkół wiejskich*. Głównym celem prowadzonych przez autorkę badań było poznanie obszarów i zakresu współpracy nauczycieli i rodziców uczniów uczęszczających do (małych) szkół wiejskich. Terenem badań było 18 stosunkowo małych szkół wiejskich (9 szkół podstawowych oraz 9 gimnazjów, z czego 14 tworzy zespoły szkół), zlokalizowanych w obszarze

administracyjnym gmin wiejskich oraz części wiejskich gmin miejsko-wiejskich. Uzyskane wyniki badań wskazują na zainteresowanie rodziców sprawami szkoły. W 84% placówek sprawami szkoły interesuje się przynajmniej połowa rodziców. Zainteresowanie to zdecydowanie zmniejsza się wraz z wiekiem dziecka i jego przechodzeniem na wyższe szczeble edukacji. Jeżeli chodzi o postrzeganie zadań szkoły, to przynajmniej w warstwie deklarytywnej, rodzice traktują szkołę jako instytucję wielozadaniową, która w ich przekonaniu powinna realizować wielopłaszczyznowo działania na poziomie kształcenia kompetencji społecznych i realizacji zadań edukacyjnych. Dwie trzecie badanych rodziców stwierdziło, że ważniejsze w wychowaniu uczniów przez szkołę jest tworzenie warunków do samodzielności i rozwoju, a nie nacisk na dyscyplinę i porządek.

Prezentując na zakończenie wnioski płynące z badań przeprowadzonych wśród nauczycieli szkół podstawowych do których uczęszczają dzieci z niepełnosprawnością, warto wskazać, że szkoła jest bardzo ważnym wyznacznikiem szans edukacyjnych dziecka. Szkoła, aby być miejscem przyjaznym, nowoczesnym i bezpiecznym, sprzyjającym pełnemu rozwojowi uczniów, powinna uwzględniać potrzeby dziecka, rodzica czy opiekuna. Omawiana współpraca nauczycieli z rodziną dziecka z niepełnosprawnością należycie realizowana umożliwi w przyszłości dziecku i jego rodzinie pełne zaangażowanie w zgłębianie tajników wiedzy.

BIBLIOGRAFIA

- Biel-Ziółek, K. (2016). Wieloaspektowa rehabilitacja jako szansa poprawy jakości życia osób niepełnosprawnych ruchowo, [w:] *Człowiek – niepełnosprawność – społeczeństwo*, nr 1(31). Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej, s. 65-85.
- Buk-Cegiełka, M. (2019), *Specyfika współpracy szkoły z rodzicami dzieci na pierwszym etapie edukacyjnym: szanse – trudności – potrzeby*. Artykuły i rozprawy SPI Vol. 22, 2019/1, s. 1-14.
- Chodkowska, M. (2008). Socjopedagogiczne aspekty współpracy pedagoga specjalnego z rodzicami dziecka niepełnosprawnego, [w:] *Pedagog specjalny w procesie edukacji, rehabilitacji i resocjalizacji*, (red.) Z. Palak, s. 37.
- Klajmon-Lech, U. (2018). *Szkoła jako przestrzeń współpracy i otwartości wobec dziecka z rzadką chorobą genetyczną*, [w:] *Kultura i Edukacja* nr 3 (121), s. 159–170.
- Musiiał, E. (2019) Współpraca rodziców i nauczycieli czynnikiem warunkującym efektywność pracy szkoły (ze szczególnym uwzględnieniem edukacji wczesnoszkolnej) – perspektywa teoretyczna, [w:] *Wychowanie w Rodzinie*. T. XXI (2/2019), s. 1-16.
- Nerwińska, E. (2015), *Współpraca z rodzicami impulsem rozwoju szkoły*, Warszawa: Ośrodek Rozwoju Edukacji.
- Okoń, W. (1996). *Nowy słownik pedagogiczny*, Warszawa: Wydawnictwo PWN, s. 318.
- Smykowska, D. (2008). *Współpraca szkoły z rodziną w zaspokajaniu potrzeb rozwojowych dzieci z lekkim upośledzeniem umysłowym*. Kraków: Oficyna Wydawnicza *Impuls*.
- Stańczak, M. (2015). Współpraca środowiska szkolnego i rodzinnego w opinii nauczycieli z małych szkół wiejskich. *Forum Oświatowe*, 27(2), 131–151. Pobrane z: <http://forumoswiatowe.pl/index.php/czasopismo/article/view/314>
- Szczepkowska, K. (2009). *Współpraca z rodzicami, czyli jak rozmawiać o edukacji włączającej*. Warszawa: Ośrodek Rozwoju Edukacji.
- Szafańska, A. (2016). Współpraca szkoły z rodziną dziecka ze spektrum zaburzeń autystycznych: wybrane problemy, [w:] *Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Pedagogika*. T. 25, nr 1, s. 535-545.
- Wilmowska-Pietruszyńska, A., Bilski, D. (2013). Międzynarodowa Klasyfikacja Funkcjonowania, Niepełnosprawności i Zdrowia, [w:] *Niepełnosprawność – zagadnienia, problemy, rozwiązania*. Nr II/2013(7). https://www.pfron.org.pl/fileadmin/files/0/324_01-Anna_Wilmowska-Pietruszynska.pdf (dostęp: 06.07.2023)

AKTY PRAWNE

- Europejska Karta Praw i Obowiązków Rodziców https://splyse.pl/images/bie%C5%B-C%C4%85ce_dokumenty/Prawa_i_obowi%C4%85zki_rodzic%C3%B3w_.pdf (dostęp: 06.07.2023)
- Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej https://oide.sejm.gov.pl/oide/?option=com_content&view=article&id=14428&Itemid=422 (dostęp: 06.07.2023)
- Karta Praw Rodziny <https://www.ore.edu.pl/2021/02/karta-praw-rodziny> (dostęp: 06.07.2023)
- Konstytucja RP (Art. 70) <https://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/kon1.htm> (dostęp: 06.07.2023)
- Konwencja o Prawach Dziecka https://unicef.pl/co-robimy/prawa-dziecka?gad=1&gclid=EAIaIQobChMIa2AuP76_wIVB2IYCh1BaQAPEAAAYASAAEgIo8_D_BwE (dostęp: 06.07.2023)
- Podstawa programowa wychowania przedszkolnego oraz podstawa programowa kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz.U. 2017 poz. 356), <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20170000356> (dostęp: 06.07.2023)
- Powszechna Deklaracja Praw Człowieka, art. 26 https://www.unesco.pl/fileadmin/user_upload/pdf/Powszechna_Deklaracja_Praw_Czlowieka.pdf (dostęp: 06.07.2023)
- Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe (Dz.U. 2017 poz. 59)
- Ustawy o systemie oświaty z 7 września 1991 r. (Dz.U. z 1996 r. nr 67, poz. 329 z późniejszymi zmianami)